

GÖÇ VE KONUT

Melih ERSOY

Alındı : 20. 1. 1993
Anahtar Sözcükler: Göç, Ankara, Gece-
kondu, Konut.

Bu araştırma, göçmenlerin, kentsel mekandaki devinim süreçleri içinde, konut çevresiyle bütünleşmelerini konu almaktadır. Ankara'nın ikiyüz kilometre kuzey batısında bir İç Anadolu kasabası olan, Çorum ilimize bağlı İskilip ilçe merkezi ile köylerinden Ankara'ya göç edenler arasında 1980 yılında yaptığımız bu alan çalışmasının bir özelliği, 1970 yılında yürütülen bir göç araştırmasının kapsam ve içeriği genişletilmiş bir devamı olmasıdır (Kapil ve Genççağa, 1972). 1970'de yürütülen ilk çalışma, İskilip ve civarından Ankara'ya göç eden 167 kasaba ve 65 köy kökenli denek üzerinde yapılmıştır. Bunu izleyen ikinci araştırma ise, 1970'de görüşülen ve halen Ankara'da yaşamını sürdüren 186 deneğe ek olarak, 1970 ile 1980 arasında Ankara'ya göç eden 169 yeni aileyi de kapsamına almıştır. Bu makalede, 1980 yılında yapılan kapsamlı çalışmanın bazı bulguları özetlenmektedir (Ersoy, 1985) (1).

GÖÇÜN KÖKENİ

Bir zamanlar nüfusu 10.000 civarında bir İç Anadolu kasabası olan Ankara, 1924'de yeni Cumhuriyet'e başkent olarak seçildikten sonra hızlı bir değişim sürecine girdi. Bugün Ankara, üç milyonu aşan nüfusuyla İç Anadolu'nun bölgesel merkezi durumundadır. 1920'li yıllardan beri bir göçmenler kenti olan Ankara, zaman içinde değişimle biçimlenen heterojen bir nüfus yapısına sahip olmuştur. Ancak, kentte şu anda var olan toplumsal yapıyı salt göçmenlerin oluşturduğu bir karışım olarak da göremeyiz. Türk gelenek ve görenekleri, yeni devletin başkenti olmak, Batı kapitalizminin etkileri, ulusal kalkınma ve benzeri

1. Bu çalışmada alt başlıklarda sunulan bulgulara ilişkin olarak daha ayrıntılı bilgi isteyen okuyucular anılan kitaba başvurabilirler.

süreçler bu toplumsal yapının oluşmasında katkıda bulunmuşlardır. Benzer biçimde, Ankara'nın 'kültürü' de salt bir Türk karışımı olmanın ötesinde, oldukça karmaşık bir dizi sürecin ürünüdür. Göçmenlerin farklı yörelerden getirdikleri kültürler, Kemalist ideoloji, kapitalizmin egemen kültürü ve benzerlerinin bütünleşmiş ve eklenmiş bir bileşkesi olarak yorumlanabilecek yeni ve özgün fikirler, gelenekler, görenekler, inançlar ve değer yargıları, kente daha sonra gelenleri etkileyecek yeni sistemin temel öğeleri olmuşlardır.

Ankara böylesi hızlı bir değişim yaşarken, İskilip son altmış yıldır 20.000'in altında kalan nüfusa sahip bir kasaba olarak, durağan ve türdeş yapısını korumuş, ilçe nüfusundaki doğal artışın hemen tamamı Ankara'ya göç etmiştir.

İskilip'in temel ihraç faaliyetlerinin yaklaşık üçte ikisinin, geleneksel olarak, ayakkabı ve eğer yapımı, dokuma ve çeşitli metal ürünlerin üretiminde yoğunlaştığını ve bölgesel pazara yönelik olarak yapıldığını biliyoruz.

Kasaba, bu özelliğini, kısmen benzer üretimin Ankara'da yapılmaya başlanması, kısmen de yeni ürünlerin bu geleneksel mallara olan istemi ortadan kaldırması nedenleriyle, giderek yitirdi.

İskilip'ten göçenlerin Ankara'da konut seçimlerine ilişkin bulgularımızı tartışmadan önce, bu kesimin demografik ve sosyo-ekonomik özellikleriyle ilgili verileri incelemenin aydınlatıcı olacağı kanısındayız. Bu incelemede öncelikle, göçmenlerin İskilip ilçe nüfusunun seçkin bir kesimini oluşturup oluşturmadıklarını sınamak amacıyla, İskilip ilçesindeki nüfusun sosyo-ekonomik yapısıyla Ankara'ya göç eden kesimin niteliklerinin karşılaştırılması yapılacaktır. İkinci olarak da, bazı yazarlar tarafından ileri sürüldüğü gibi, kentte 'marjinal' bir grup olup olmadıklarını sınamak amacıyla göç ettikleri kent, yani Ankara'daki nüfus yapısının özellikleriyle karşılaştırılacaktır (2).

2. Bu konudaki görüşler için Merrick (1976), Sethuraman (1977), Mazumdar (1979) Perlman (1973), Geertz (1963) başvurulabilecek başlıca kaynaklar olabilir.

ANKARA'DA YERLEŞEN İSKİLİPLİ GÖÇMEN NÜFUS İLÇELERİNİ NE ÖLÇÜDE TEMSİL ETMEKTEDİR?

Göç üzerine yapılan çok sayıda araştırma, göçmenlerin geldikleri yöre nüfusunun raslantısal bir örneğini, tipik bir kesitini oluşturmadıkları göstermektedir. Genel olarak bu kesimin, eğitim düzeyi yüksek, varlıklı ailelerden gelen ve yaşadıkları toplumun dışındaki olanaklardan en çok bilgi sahibi olan genç erkeklerden oluştuğu ileri sürülmektedir (IDRC, 1977). Çalışmamızın bu bölümünde, Ankara'ya yerleşen İskilip'liler için bu savın ne derecede geçerli olduğunu inceleyeceğiz.

Göçmen Nüfusun Yaş ve Cinsiyet Yapısı

Göçmenlerin kişisel özellikleri üzerinde yapılan en ortak genelleme yaşla ilgilidir. Yaş gözönüne alındığında, seçicilik evrensel bir yasa gibidir (Boukheimer ve Zeghiche, 1988, 34). Genç yetişkinler, diğer kesimlere göre, göçe daha eğilimlidirler. Çeşitli araştırmalar göçmenlerin önemli bir çoğunluğunun 15-30 yaş grubunda olduğunu göstermektedir (Wen Lang, 1972; Flinn, Cartano, 1970; Byerlee, 1972; IDRC, 1977, Boukheimer ve Zeghiche, 1988).

İskilip örneğinde, göçmenlerin %71'inin Ankara'ya geldiklerinde, 15-29 yaş grubunda olduklarını görüyoruz. Çok genç ve çok yaşlı nüfus, göçmenlerin küçük bir bölümünü oluşturmaktadır. Bu bulgular İskilip'teki yaş yapısından büyük sapma göstermektedir (3).

3. Örneğin, 1970-1980 yılları arasında, 15-29 yaş grubundaki nüfus oranı İskilip'te %23-26 arasında değişmekteydi.

Eğitim Düzeyi

Klasik görüşlerin tersine, son araştırmalar, göçmenlerin 'toplumun süprüntüsü' ya da 'eğitimsiz işgücü havuzu' olmadığını ortaya çıkardı (IDRC, 1977:55). Göç üzerine yapılan alan çalışmalarının çoğu, göç ile eğitim arasında doğrusal bir ilişki olduğunu gösterdi (Byerlee, 1972; Caldwell, 1968; Greenwood, 1979; Her- rick, 1965). Bir başka deyişle, göç eğilimi eğitim düzeyi ile doğru orantılı olarak artmaktadır. Araştırmamızda, görüştüğümüz kişilerin %90'ının eğitim düzeylerinin, ulusal ortalamanın çok üzerinde olduğunu saptadık. Dahası, bunların %40'ı, ortaokul ve üstünde eğitim görmüşlerdi. Özetle, İskilip göçmenlerinin eğitim düzeyinin, her yaş diliminde, ilçe ortalamasından önemli ölçüde yüksek olduğunu belirledik.

Gelir Düzeyi

Diğer bir ilgi alanı, göçmenlerin gelir düzeylerinin göç ettikleri yörede yaşayan- larla karşılaştırılmasıdır. Genellikle, göçmenlerin büyük kesiminin daha varlıklı ailelerden geldiği kabul edilir. Araştırmamızda, göçmenlerin büyük kesimi (%43) gelir düzeylerinin, memleketleri olan kasaba ya da köydeki nüfusun gelir düzeyi ile karşılaştırıldığında, 'ortalama' olarak nitelendirile- bileceğini belirtmişlerdir. Deneklerin salt % 17'si en düşük ya da en yüksek gelir grubunda olduklarını ifade etmişlerdir. Böylece, örneğimizde bulgular, göç eğiliminin, eğitim düzeyi daha yüksek olan ve orta ya da düşük gelir gruplarında yer alan insanlar arasında daha yüksek olduğunu göstermektedir.

Özetle, İskilip göçmenlerinin, diğer alan çalışmalarında elde edilen kişisel özelliklere ilişkin genel yapıya benzer özellikler taşıdığını, bir başka deyişle, İskilip'ten Ankara'ya göçün yaş ve eğitim açısından seçici bir süreç olarak işlediğini ileri sürebiliriz. Ancak bu saptama, İskilip'den Ankara'ya göç eden kesimin, sosyo-ekonomik ve kültürel düzey olarak, homojen bir grup oluşturduğu anlamına gelmemelidir. İskilip ilçe nüfusu ile karşılaştırıldığında görel olarak benzer niteliklere sahip olan bu kesim, kendi içinde oldukça farklı katmanlardan oluşmaktadır (Ersoy, 1985).

İskilip Göçmenlerinin Kent Nüfusuyla Karşılaştırılması

4. İlk kullanıldığı biçimiyle, Latin Amerika kentlerinde gecekonduların yer aldığı mekanları tanımlayan 'marjinalite' terimi kısa sürede kentte ve özellikle de gecekon- dularda yaşayan halkın niteliklerini inceleyen toplum ve davranış bilim araştırmalarında kullanılmaya başlandı (Ersoy, 1982, 1985).

'Marjinal nüfus'un bir dizi niteliğinden söz edilirken, 'göçmenlik statüsü' de sayılır. Bazı yazarlar 'informal kesim' aktivitelerinin kente yeni yerleşen göçmenlerin kent ekonomisine girişinde bir kanal olduğunu ileri sürmektedirler (Merrick, 1976) (4). Todaro ve Harris modelinde 'informal kesim' göçmenlerin kentte formal işlere geçiş öncesinde kullandıkları bir sığrama taşıdır. Bazı araştırmalar bu kesimde çalışan işçilerin büyük bir bölümünü göçmenlerin oluşturduğunu göstermiştir (Sethuraman, 1977; Geertz, 1963; Mazumdar, 1979).

Bu bölümde, İskilip'ten gelen göçmenlerin, bir dizi araştırmacının önerdiği ölçütler çerçevesinde, Ankara'nın kentsel nüfusuna göre ne ölçüde 'marjinal' bir kesim oluşturduğunu, bir başka deyişle, Ankara kent nüfusundan nitelik olarak farklı ve kentle kaynaşmamış, bütünleşememiş 'marjinal' bir bölümü olup olmadığını sınırlı çalışacağız. Bunun için, Ankara kent nüfusu ile Ankara'ya göçmüş olan tüm İskilip'lileri (yalnızca ölçüt olarak kullanılan bazı göstergelerle sınırlı kalıp) karşılaştırarak iki kesimin birbirinden ne denli farklı niteliklere sahip olduklarını araştırdık. Hemen belirtelim ki, bulgularımız, İskilip göçmenlerinin Ankara'da bu ölçütler çerçevesinde 'marjinal' bir topluluk oluşturmak yerine, kent nüfusunun kaynaşmış bir bölümünü oluşturduğunu açıkça göstermektedir.

Bu bölümde, İskilip göçmenlerinin, eğitim ve meslek statüsü, aile yapısı ve gelir düzeyi gibi, kişisel niteliklere ilişkin popüler marjinalite göstergeleri açısından, kentte ne denli 'marjinal bir kesim' oluşturduklarını anlamaya çalışacağız.

Eğitim Düzeyi

Yukarıda belirtildiği gibi, göçmenlerin eğitim düzeyi İskilip ilçe nüfusuna göre daha yüksektir. Ankara kent nüfusu ortalaması ile karşılaştırıldığında da, göçmenlerin kentteki ortalamasının gerisine düşmediklerini görüyoruz. Görüşülen deneklerin salt %8'i, hiçbir eğitimi olmadığını söylerken, aynı yıllarda kent bütününde bu oran iki katına çıkıyordu.

Benzer biçimde, üniversite mezunu olan İskilip göçmenlerinin oranı da tüm Ankara metropol nüfusuna ilişkin aynı oranın yaklaşık iki katıdır. Bu durumda, İskilip göçmenlerinin eğitim açısından kentin 'marjinal' bir kesimini oluşturmadıklarını rahatlıkla ileri sürebiliriz.

Meslek Yapısı

5. Bu nedenle 1970'de Ankara'da istihdam edilen nüfusun yarısı, bilim adamı, teknisyen, akademisyen, idari personel, usta işçi kategorisinde yer alırken, bu oran 1980'de 3/4'e çıkmıştır. Ankara, bu anlamda gerçekten de, 'köyleşen kentler' veya 'aşırı büyümüş köy' türü betimlemeleri tümüyle geçersiz kulan bir işgücü yapısına sahiptir.

Meslek yapısı gözönüne alındığında, elde ettiğimiz bulgular, göçmenlerin kentte, eğitim düzeyi düşük, alt meslek gruplarında istihdam edilen, 'marjinal kitleler' içinde yer aldığı popüler hipotezine ters düşmektedir. Ankara'nın hızla büyüyen bir başkent (son 35 yılda %7 yıllık artış) olması meslek yapısının, iş güvenliği ve statü sağlayan, yetenek gerektiren modern mesleklerde yoğunlaşmasını anlaşılabilir kılmaktadır (5).

Anket yapıldığı yıl, deneklerin meslek dağılımı, genel çizgileriyle Ankara ortalamasına benzer bir yapı gösteriyordu. Tek belirgin ayırım, Ankara genelinde sırası ile %34 ve %20 olan 'tarım dışı üretim faaliyetlerinde çalışanlar' ve 'üst düzey bürokratlar, müteşebbisler, yöneticiler, bilim adamları, teknik elemanlar' kategorilerindeki oranların İskilip göçmenlerinde sırası ile %46 ve %9 olmasıdır. Aşağıdaki kategorilerde ise, gerek Ankara genelinde gerekse İskilip göçmenlerinin meslek dağılımında, oransal olarak birbirine oldukça yakın değerler elde edilmiştir: 'memurlar ve diğer beyaz yakalılar', 'ticaretle uğraşan ve satış işlerinde çalışanlar', 'hünerli ve düz fabrika işçileri' ve 'hizmet kesiminde çalışan düz işçiler'.

Çalışmada göçmenler arasındaki iş devinimini de inceledik. Göçmenlerin meslek yaşamlarındaki en önemli değişikliğin kente göç ettikten hemen sonra gerçekleştiğini vurgulamak gerekiyor. Kente yerleşen deneklerin %58'i İskilip'te kapitalizm öncesi tarzların hakim olduğu üretim birimlerinde çalışırken, kente yerleşme ile bu oran %23'e kadar düşmektedir. Bu saptama, kentle bütünleşmenin ilk olumlu göstergesinin meslek yapısında ortaya çıktığını göstermektedir. Ankara'daki göçmenler arasında, kentte kalınan süre içinde meslek açısından sürekli bir dikey devinim gözlenmektedir. Anketin yapıldığı yıl, kentte tuttıkları ilk ve son işleri karşılaştırıldığında, deneklerin 1/3 den fazlasının üst meslek gruplarına geçtiklerini, buna karşılık daha alt kademelerde yer alan işlerde çalışmaya başlayanların oranının %8'de kaldığını görüyoruz.

Hane başkanları ile çocukların iş durumlarına ve (1971 yılı öncesi ve sonrasında olmak üzere) kente geliş yıllarına göre yaptığımız karşılaştırmalar da benzer sonuçlar vermiştir. Özetle, eldeki tüm bulgular Ankara'ya yerleşen göçmenlerin gerek kentteki yaşamları boyunca kendilerinin, gerekse de kentte büyüyen çocuklarının dikey yönde küçümsenmeyecek bir meslek devingenliği sağladıklarını göstermektedir.

Gelir Düzeyi

'Marjinalite' yazınında temel varsayım 'marjinal kesim'de gelirlerin kentte yaşayan diğer kesimlere göre düşük olduğudur. 'Marjinal'lerin çalıştığı 'informal sektör' işlerinin kısa süreli, geçici ve uzmanlık istemeyen işler olduğunu ileri süren araştırmacılar, gelir düzeyinin de 'formal sektör'den düşük olduğunu savlamaktadırlar (Langdon, 1974; Souza, 1976; Mazumdar, 1976; Gerry, 1974; Bienefeld, 1975).

Ancak, tüm araştırmaların bu varsayımı desteklediği de söylenemez. Özellikle, çok geniş bir kapsam yüklenen 'informal sektör'de çalışanların gelir düzeylerinin birbirlerine göre büyük farklılıklar gösterdiğini vurgulayan araştırmalar yapılmıştır (Papanek, 1975; Koo, 1981; Sinclair, 1977; Ersoy, 1982).

Ankara'ya yerleşen İskilip'li göçmenlerin büyük bölümü 'informal' denilen kesimde çalışmamaktadır. Ancak, 'marjinal nüfus' üzerine geliştirilen tezlerde, göçmen nüfus da bu kesime dahil edildiği için, gelir düzeyleri ile ilgili olarak benzer bir karşılaştırmayı İskilip'li göçmen nüfus ile Ankara kent nüfusu arasında yaparak bir değerlendirmede bulunacağız.

6. TGAV (Türkiye Gelişme Araştırmaları Vakfı) tarafından Ankara'da 1000 hane üzerinde yaptırılan, sonuçları yayınlanmamış kapsamlı araştırma verilerinden yararlanılmıştır.

Bu çerçevede, Ankara'ya göç ederek yerleşen İskilip'lilere aylık gelirlerini sorduk. Görüşme sırasında, aylık asgari ücret 3250 TL idi. Göçmenlerin önemli bir bölümünün (%71) aylık geliri 3001-10000 TL arasında değişmektedir. Ancak aylık gelirleri asgari ücretin altında olan denek oranı %4'ün altında kalmaktadır. Ankara tüm kent bütününe kapsayan yayınlanmamış bir araştırmada bu oran daha yüksek (%5.7) olarak bulunmuştur (6). Asgari ücretin üç katı ya da daha fazla aylık geliri olan aile oranı İskilip göçmenleri ve Ankara nüfusu için sırasıyla %26 ve %23 olarak hesaplanmıştır. Dahası, İskilip göçmenlerinin şehirde kalma süreleri ile gelir düzeyleri arasında çok belirgin ve güçlü bir ilişki olduğu görülmektedir.

Özetle, Ankara'ya göç ederek yerleşen İskiliplilerin kentteki gelir düzeyleri bakımından, kentin gelir düzeyi düşük, yoksul, 'marjinal' bir kesimini oluşturdukları söylenemez.

Aile Yapısı

İskilip göçmenlerinin aile yapısı bakımından oldukça istikrarlı bir nüfus oluşturdukları görülmektedir. Hemen hemen %90'ı evli olup, %80'inde aile büyüklüğü beş kişinin altındadır. Bekarlar dışlandığında, deneklerin %90'ının çekirdek ailelerde yaşadığı görülmektedir. Bu bulgular Ankara kent geneli için verilen istatistiklerden önemli farklılıklar göstermiyor. İki kesim arasındaki tek önemli ayırım, İskilip göçmenlerinden bekar ya da tek başına oturan kişilerin oranının kent geneli ile karşılaştırıldığında daha yüksek olmasıdır. Ancak, deneklerin kente bekar olarak, ya da ailelerini evlerinde bırakarak, yalnız yerleşmelerinin çok yaygın olduğu gözönüne alınırsa, bunun göçmen nüfusu için doğal bir sonuç olduğu söylenebilir. Örneğimizde, kente ilk geldiklerinde göçmenlerin %49'u bekar olduğunu, %33'ünün ise yalnız gelip ailelerini sonradan yanlarına aldıklarını saptadık. Diğer bir deyişle, bekar veya yalnız yaşayan göçmen oranının yüksek olmasını, kentteki normları dışlayan bir eğilimin göstergesi olarak yorumlamak doğru bir yaklaşım olamayacaktır. Bu durum daha çok geçici bir olgu olarak görülmelidir.

Bu bölümde ulaştığımız görgül sonuçlar göstermektedir ki, Ankara'ya yerleşen İskilipli göçmen nüfus bir dizi değişken bakımından, göç ettikleri yörenin tipik olmaktan çok, belirli nitelikler bakımından seçkin bir kesimini oluşturmaktadır.

Ankara kent nüfusu ile karşılaştırıldığında ise, bu kesimin kent bütünü içinde 'marjinal' denebilecek niteliklere sahip olmadığı açıkça görülmektedir.

İskilipli göçmenlerin demografik ve sosyo-ekonomik özelliklerini, göç alan ve veren yerleşmelerle karşıladıktan sonra, göçmenlerin kentte yer seçimlerine ilişkin süreci ayrıntılı olarak inceleyebiliriz.

Göçmenlerin Kent Mekanında Yer Seçimi

Kente göç edenlerin asgari bir yaşam düzeyine ulaşmalarının ön koşullarından biri de, barınma gereksinimlerinin belirli bir nitelikte sağlanmasıdır. Göçmenlerin yaşadığı konutlar ve komşuluk özellikleri göçmenlerin yaşam standartlarının iki önemli göstergesidir. Bu iki etmendeki değişimler sosyal devrim ve bütünleşme modellerinin önemli göstergelerindedir. 1985 istatistiklerine göre, ülkemiz hanhalklarının %77'si konut sahibidir. Bu veri bile kendi başına insanların ev sahibi olmaya verdikleri önemi açıkça göstermektedir. Benzer biçimde, göçmenlerin de ilk ya da en önemli istekleri, niteliği ne olursa olsun, bir konut sahibi olmaktır. Ayrıca, konut sahibi olmak kentte sürekliliği olan bir yerleşim biçimini simgeler. Ev sahibi olanlar, önemli bir gelir artışı olmadığı sürece, başka bir yere taşınmayı düşünmezler; bu anlamda konut sahipliği kentteki mekansal devrimin sona erdiği bir evreyi temsil eder. Bu nedenlerle, göçmenler gelirlerinin büyük bölümünü kira ile konut sahibi olmak için harcamaktadırlar.

Toplumsal gönenç sisteminin iyi düzenlenmediği ve yaygın olmadığı bir ülkede ev sahibi olmaya verilen büyük önem son derece anlaşılabilir bir olgudur. Böyle bir toplumsal ortamda ev sahibi olmak, çalışanlar açısından önemli bir harcama kaleminin başka tüketim alanlarına aktarılması ve gönenç düzeyinin yükselmesi ile eş anlamlıdır. Dahası, gecekondu bölgelerinde, konutlara yapılan eklemelerin kiraya verilmesi ile aile bütçesine ek bir gelir de sağlanmaktadır.

Son olarak, oturulan konutlar, spekülasyon amaçlı olarak da değerlendirilebilmektedir. Kentin büyümesi ile dış kuşaklarda yeralan gecekondu bölgelerinin kentin imarlı kesimi içine alınması, bu bölgelerdeki kentsel toprağın değişim değerini büyük ölçüde artırmaktadır. Aşağıdaki bölümlerde, İskilip'lilerin Ankara'da yaşadıkları konutların konum ve niteliklerinin nasıl değiştiğini göreceğiz.

Göçmenlerin Ankara'da Yerleştikleri İlk Konut

İskilip'lilerin yarısı kente evli çiftler olarak, kalan yarısı da bekar veya çocuk yaşta göç etmişlerdir. Kente göç ettiklerinde evli çiftlerin yarıdan fazlası bir ve daha çok çocuk sahibi idiler. Evli olanların üçte biri tüm aile bireyleri ile birlikte kente yerleşirken, üçte ikisinde aile başkanı Ankara'ya yalnız gelmiş ve ortalama dört ay içinde kentte kalabilecekleri bir konut sağladıktan sonra ailesinin İskilip'teki bireylerini yanına almıştır.

Göçmenlerin 4/5'i Ankara'ya geldiklerinde bir arkadaş, hemşehri veya akrabadan yardım gördüklerini belirtmişlerdir. Ancak, bir yıla kadar uzayabilen bir süre için akraba ya da arkadaşının evinde konuk olarak kalanların oranı 1950'lerde %40 dolayında iken, 1971-79 yılları arasında göç edenlerde aynı oran %95'a dek düşmektedir. Kanımızca, kültürel değişikliklerin yanısıra Ankara ile İskilip arasında ulaşım ve haberleşme olanaklarının gelişmesi ile iş ve konut bulmak için kentte uzun süre kalmaya gerek olmaması gibi değişkenlerin de payı vardır.

Çalışmamızda araştırmaların yoğunlaştırıldığı konu, kente göç edenlerin ailece yerleştikleri ilk ve son konutun nitelikleri ve kent içindeki konumları olmuştur. Tablo 1'de İskiliplilerin Ankara'ya göç ettikleri yıllar ile kentte barındıkları ilk konutun kentin hangi kesiminde yer aldığı gösterilmektedir. Tablodaki mahalleler yedi gruba ayrılmıştır. İlk grup kent merkezinde yer alan en eski gecekondular ile Hisar ve çevresini kapsamaktadır. Bunu izleyen üç gecekondular bölgesi mahallelerin kuruluş yıllarına göre sıralanmışlardır. Birinci grup gecekondular bölgesinin önemli bir bölümü düzenli konut alanlarının genişlemesi ile nitelik değiştirmiş olup, geçiş aşamasını tamamlamak üzeredir. Geri kalan üç grup ise imarlı konut alanlarını kapsamaktadır. İskiliplilerin Ankara'da oturdukları konutların büyük bölümü Yenidoğan, Çiçin, Saman-pazarı, Hamamönü, Hisar gibi merkezi gecekondularla eski Ankara evlerinin bulunduğu bir numaralı bölgede yer almaktadır. Bu durum 1971-79 yıllarında göç eden son grup dışında tüm İskilipliler için geçerlidir. 1950 öncesinde kentin önemli bir kesimi ile ilk gecekondularını kapsayan bu bölgeye yerleşen İskilipli oranı, anılan dönemde %88 gibi çok yüksek düzeylerde iken, daha sonraki yıllarda bu oranın düzenli ve sürekli bir biçimde azaldığını görüyoruz. Ancak, tabloda da görüldüğü gibi, yine de, son on yılda Ankara'ya gelenlerin dahi yaklaşık 1/3'ü ilk konut olarak bu bölgede yerleşebilecek gelir düzeyinde olan İskiliplilerden oluşmaktadır.

Kente 1960-1970 yılları arasında gelen göçmenlerin eski kent merkezi yanısıra 1950'lerde oluşan gecekondular alanları ile Cebeci, Keçiören, Dikmen, Aydınlıkevler, Yenimahalle gibi orta gelir grubunun yaşadığı imarlı konut alanlarında yer seçtiklerini görüyoruz. Bu dönemde kente gelen göçmenlerin %46'sı Ankara gecekondular ve imarlı alanlarına yerleşmişlerdir.

Tablo 1

KENTE GÖÇ EDİLEN YILLARA GÖRE YERLEŞİLEN İLK KONUTUN BULUNDUĞU KONUT ALANI

Konut Alanları	1951 öncesi		1951-60		1961-70		1971-79	
	sayı	%	sayı	%	sayı	%	sayı	%
Eski Ankara ve Merkezi Gecekondular Bölgeleri	23	88.6	28	54.9	35	43.2	56	31.8
1950 lerde Gelişen Gecekondular Bölgeleri	1	3.8	14	27.5	14	17.3	27	15.3
1960 ve 1970 lerde Gelişen Gecekondular B.	0	0	1	1.9	5	6.2	18	10.2
İmarlı Konut Alanı (Orta Gelir)	1	3.8	7	13.8	23	28.4	64	36.5
İmarlı Konut Alanı (Üst-orta Gelir)	1	3.8	1	1.9	3	3.7	9	5.1
İmarlı Konut Alanı (Yüksek Gelir)	0	0	0	0	1	1.2	2	1.1

Kaynak: Alan Çalışması

Yukarıda belirtildiği gibi, görüştüğümüz İskilip'li göçmenlerin yaklaşık % 60'ı 1971-79 yılları arasında Ankara'ya yerleşmişlerdir. Eski kent merkezi yine bu göçmenlerin konut alanı olarak seçtikleri bölgelerden birisi oldu. Ancak, bu kez eski kent merkezini seçen göçmen oranı (%31) daha önceki gruplara göre çok daha düşük kalırken, orta gelir gruplarının yaşadığı imarlı konut bölgelerinde yer seçenlerin oranının (%36) bile gerisinde gerçekleşti. Diğer bir deyişle, son 50 yıllık dönem içinde İskilip'li göçmenlerin kentte seçtikleri ilk konutun konumlandığı yerleşme bölgesi, belirgin bir değişim göstermiştir.

Özetle, göçmenlerin kentte yerleştikleri ilk konutun konumlandığı alanların bir yandan kapsamı önemli ölçüde genişlerken, diğer yandan da farklı gelir gruplarının yerleştiği konut alanlarının çeşitlendiği görülmektedir. Kapitalizmin gelişimi ile çeşitlenen toplumsal ve ekonomik tabakalaşmanın göçmen kitlesini homojen bir toplumsal kesim olmaktan çıkarması ile kentte yerleşilen ilk konut aynı sınırlı kent kesiminde yoğunlaşmaktan çıkmış, nitelikleri birbirinden çok farklı konut bölgelerine dağılmıştır.

Bu çerçevede, göçmenlerin İskilip'ten taşıdıkları toplumsal ve ekonomik katmanlaşmalarına uygun düşen konut alanlarında yer seçme eğilimine girdikleri düşünülebilir. Ancak, bu bulgunun determinist bir ilişki çerçevesinde alınması doğru olmaz. Çünkü, ilk konutun yer seçiminde çok daha çeşitli etmenlerin birlikte etkileşim içinde oldukları daha doğru bir saptama olacaktır. Bu nedenle, yukarıda sözünü ettiğimiz ilişkiyi salt bir eğilim olarak vurgulamakla yeti-neceğiz. Ancak, bu bulgu, Kapil ve Genççağa (1972) tarafından yapılan ilk çalışmada ulaşılan modernleşme yorumunun geçersizliğini göstermesi bakımından önemlidir. Çünkü, anılan çalışmada İskilip'li göçmenlerin kentte yerleştikleri ilk konutun küçük bir alanda bir kaç mahalle ile sınırlı olduğu belirtilerek, bunun göçmenlerin toplumsal ve kültürel değerlerinin inatla kentte de sürdürülmesine ve giderek kentle bütünleşmelerine engel olduğu savı ileri sürülüyordu. Bu çalışmada elde edilen veriler ise farklı toplumsal ve ekonomik katmanlardan gelen göçmenlerin, kente eklenme biçimlerinde çeşitlilik gösterdiği görüşünü destekler niteliktedir. İskilip'li göçmenlerin kentte yerleştikleri ilk konuta ilişkin olarak, ulaştığımız sonuçlar şöyle özetlenebilir.

1. Kentin bazı mahalleleri (eski kent merkezindeki mahalleler gibi) göç eden İskilip'liler için her zaman bir çekim alanı olmuştur. Ancak, zaman içinde, bu mahallerde ilk konutunu seçen İskilip'li oranında önemli düşüşler olmuştur.

2. Orta gelir gruplarının oturduğu imarlı konut bölgelerinde ilk konutunu seçen İskilip'li göçmen oranı son 30 yılda düzenli bir artış göstermiş, 1971-1979 yılları arasında göç eden grubun üçte birinden fazlası bu mahallelerde yer seçmiştir.

3. Anketin yapıldığı yıl kentin 100 civarındaki mahallesinden ancak üçte birinin ilk konut alanı olarak seçildiğini görüyoruz. Seçilen tüm mahallelerde birden fazla daha önce kente göçetmiş İskilip'li aile olduğunu saptadık. Bu bulgudan giderek kente yerleşen İskilip'lilerin henüz ilçeleriyle bağlarını tümüyle yitir-mediklerini ve ilk konutun bulunmasında hemşehrilerine yardımcı olmayı sürdürdüklerini söyleyebiliriz.

Kentte Oturulan İlk Konutların Niteliği

Bu başlık altında konutların niteliğine ilişkin sorularımızı en temel iki gereksinimin (elektrik ve konut içinde su) ne ölçüde karşılandığı ile sınırlı tuttuk. Bu konudaki bulgularımız, son kırk yıllık dönemde İskilip'li göçmenlerin yerleştikleri ilk konutun niteliğinde, yeterli olmasa da, olumlu yönde değişiklikler olduğunu kanıtlamaktadır (Tablo 2).

Tablo 2

KENTTE İLK YERLEŞİLEN KONUTUN NİTELİĞİ

Göç Dönemi	Su Olan Konutlar		Elektrik Olan Konutlar		Su ve Elektrik Olan Konutlar	
	s	%	s	%	s	%
1951 Öncesi	6	20	21	70	6	20
1951-1960	28	49	47	82	27	47
1961-1970	41	58	63	89	38	54
1971-1979	114	65	152	87	109	63

Kaynak: Alan Çalışması

Tabloda görüldüğü gibi 1940'lardan bu yana ilk yerleşilen konutların büyük bölümünde elektrik vardır. Ancak 1971-79 arasında başkente göç eden İskilip'lilerin bile %13'ünün hala elektrik bağlantısı olmayan evlerde oturduklarını görüyoruz. Durum su şebekesine bağlı konut için daha da kötüdür. 1951 öncesi yerleşilen ilk konutların ancak %20'si su şebekesine bağlı iken, bu oran 30-40 yıl sonra (önemli artışa karşın) hala %65 düzeyindedir. 1971-79 yılları arasında Ankara'ya göç eden İskilip'lilerin %37'si su ve elektriği olmayan konutlara yerleşmişlerdir.

Kısacası, kırk yıllık bir süre sonunda kente yerleşen göçmenlerin üçte birinden fazlasının yerleştikleri ilk konutlar hala en temel alt yapı gereksinimlerinden bile yoksun barınaklardan oluşmaktadır.

Kentte Değiştirilen Konut Alanları

Ortalama olarak, deneklerin kentte üçten fazla ev değiştirmiş olduklarını saptadık. Ankara'ya çok yeni yerleşen İskilip'liler dışlandığında deneklerin %80'den fazlasının birden çok, dörtte birinden fazlasının da ikiden çok mahalle değiştirdiklerini görüyoruz. Oran olarak düşük olmasına karşılık beş, altı mahalle değiştiren İskilip'li sayısı da az değildir. İlk mahallede oturma süresi, zaman içinde kentte konut alanlarına ilişkin seçeneklerin artması ile birlikte çarpıcı bir değişiklik göstermiştir. Örneğin, 1951 öncesi kentte yerleşenlerin ilk mahallede kalma süresi ortalama oniki yıl iken, yeni göçmenlerde bu süre iki yıla kadar inmektedir. Diğer bir anlatımla, 20-30 yıl önce kente göç edip 10-15 yılını kentin bir mahallesinde oturarak geçiren hemşehrisinden farklı olarak, yeni göçmenler kentte yerleştikleri konut alanları yönünden çok daha devingen bir yaşam sürmektedirler. Bu devinimin hızlanmasında kentte benzer nitelikteki konutlardan oluşan konut alanlarının artışı ve işyerlerinin kentin çok daha geniş bir kesimine yayılması gibi teknik değişkenlerin yanı sıra, kentte daha önceleri hemşehrilerden oluşan bir çevre ile sınırlı olan toplumsal ilişkiler ağı ve iletişim kanallarının eski etkinliğini sürdürmemesi gibi toplumsal ve kültürel değişkenlerin de önemli payı olduğu kanısındayız. Bu değerlendirme on yıl önce yapılan İskilip çalışmasında ulaşılan sonuçlardan oldukça farklıdır (Kapil ve Genççağa, 1972). Anılan çalışmada İskilip'liler arasında mekansal devinimin son derece sınırlı olduğu belirtilmiştir. İki çalışmada ulaşılan sonuçların farklılığı çarpıcıdır. Bu durum kısmen bir değerlendirme ve yorum değişikliğinden kaynaklansa da daha önemli belirleyici, son on yılda kente yerleşenler ile kente daha önce yerleşmiş olanların son on yıldaki davranış değişikliğidir. Bu değişikliğin nedenleri ise daha geniş bir çerçevede, ülkenin toplumsal dinamiğinde aranmalıdır.

Tablo 3'de İskilip'lilerin kente göç ettikleri döneme göre birinci, ikinci ve üçüncü konutlarını seçtikleri mahalle gruplarının dökümü verilmiştir. Aynı tabloda göçmenlerin bu mahallerde ortalama kaç yıl oturdukları ve ikinci ve üçüncü mahalleye taşınanların o dönemde kente yerleşen İskilip'lilere oranı da belirtilmiştir. Genel bir değerlendirme yapabilmek için sekiz mahalle grubunu daha geniş üç gruba ayırdık. Birinci grup, eski Ankara evlerinin bulunduğu Hisar ve çevresi ile eski merkez ve çevresindeki yeni gecekondular alanlarını, ikinci ve üçüncüsü ise, sırası ile orta ve yüksek gelir gruplarının oturduğu imarlı konut alanlarını kapsamaktadır. 1966-70 döneminde kente yerleşen İskilip'liler çıkarıldığında, tüm dönemlerde göçmenlerin önemli bir bölümünün birinci mahalle grubundan diğerlerine geçebildiğini görüyoruz. Kentteki ilk konutunu merkez ve çevre gecekondulardan seçen İskilip'lilerin yarısının Ankara'da oturdukları üçüncü konut, imarlı alanlarda yer almaktadır. Kente 1951 yılından önce göç etmiş olan İskilip'lilerin imarlı konut alanlarına geçiş süresi ortalama 25 yıl olmasına karşın, bu süreç yeni göçenlerde çok daha kısa bir sürede gerçekleşmiştir.

Eldeki bulgular İskilip'lilerin kentte kalış süreleri uzadıkça kentin imarlı konut alanlarına geçme olasılıklarının da arttığını göstermektedir. Örneğimizde 1951 yılı öncesinde kentte yerleşen göçmenlerin %8'i ilk konutlarını imarlı alanlarda seçerken üçüncü konutta bu oran %63'e çıkmaktadır. 1960-70 arasında kente göç edenlerde ise aynı oranlar sırası ile %33 ve %37'dir. Diğer taraftan ilk konutunu imarlı bölgelerde seçen göçmen oranında da yıllara göre düzenli bir artış gözlenmektedir. Bu oran 1951 yılı öncesi kente yerleşenlerde %8 iken, bunu izleyen her dönemde sürekli ve düzenli bir biçimde artarak 1970 sonrası kente yerleşenlerde %42'ye kadar çıkmıştır. Kartal'ın (1978) Çankırı köylerinden Ankara'ya göç etmiş kişilerle yaptığı anket çalışması da bu konuda benzer sonuçlar vermiştir. Deneklerin kentte kalış süreleri uzadıkça düşük gelir konut alanlarında oturma oranı düşmektedir.

Konuta ilişkin hareketliliğin en yoğun olduğu dönem kente göçten sonraki ilk yıllar olmaktadır. Kentte barınacak bir yer bulduktan ve bir işe yerleştikten sonra ilk yapılan şey daha kaliteli bir konut aramaktır. Kentin tanınması ve iletişim ağının genişlemesi bu yöndeki tasarıların gerçekleştirilme olanaklarını artırır. Genel olarak bu hareketlilik imarlı bir konut alanında temel altyapı gereksinimleri karşılanmış bir eve taşınmaya veya bir konut sahibi oluncaya dek sürer.

Kentte Oturulan Konutların Niteliğine İlişkin Değişmeler

İskilip'li göçmenlerin kentte değiştirdikleri konutların niteliklerinde bir farklılık olup olmadığını incelerken iki önemli göstergelyi yani, konut içinde su ve elektrik bulunup bulunmadığını ölçüt olarak aldık. Tablo 4'de görüldüğü gibi İskilipli göçmenlerin kentte oturdukları ilk ve son konutlarda su ve elektrik ölçüt alın-duğunda belirgin bir olumlu gelişme gözlenmektedir.

Kentte kalış süresi uzadıkça daha yüksek nitelikli bir konutta oturma olasılığı artmaktadır. 1951 öncesi kente göç edenlerin hemen hepsi bugün suyu ve elektriği olan konutlarda otururlarken bu durum yeni göç edenlerin 3/4'ü için geçerlidir. Kısacası, zaman içinde ülke kalkınmasına koşut olarak kente göç edenlerin elektrik ve suyu olan konutlarda oturma olasılığı artarken kentte kalış süresi uzadıkça bu nitelikteki konutlara yerleşen göçmen oranında da artış olmaktadır. Ancak tüm bu olumlu gelişmelere karşın sorunun tümüyle çözümlenmediği de bir gerçektir.

KENTE GÖÇ EDİLEN DÖNEME GÖRE İSKİLİP'LİLERİN DEĞİŞTİRDİKLERİ İLK ÜÇ KONUT ALANI (% Olarak)

Konut Alanları	1951 Öncesi			1951-1955			1956-1960			1961-1965			1966-1970			1971-1979		
	1.	2.	3.	1.	2.	3.	1.	2.	3.	1.	2.	3.	1.	2.	3.	1.	2.	3.
	Konut Alanı			Konut Alanı			Konut Alanı			Konut Alanı			Konut Alanı			Konut Alanı		
Eski Ankara ve Merkezi Gecekondu Bölgeleri	88	44	25	65	27	12	43	24	27	44	2	14	42	21	30	31	24	16
1950 lerde Gelişen Gecekondu Bölgeleri	4	32	13	22	36	25	30	32	18	22	8	22	15	19	23	15	15	22
1960 ve 1970 lerde Gelişen Gecekondu Bölgeleri	0	0	0	0	9	0	3	8	0	4	24	14	7	26	23	3	8	12
İmarlı Konut Alanı (Orta Gelir Grubu)	4	20	56	9	4	50	17	28	37	22	40	43	31	26	8	36	41	38
İmarlı Konut Alanı (Üst-orta Gelir Grubu)	4	0	6	4	9	13	0	0	0	0	0	0	5	4	8	5	4	0
İmarlı Konut Alanı (Yüksek Gelir Grubu)	0	0	0	0	0	0	0	0	0	4	0	7	0	2	0	1	2	12
Banliyöler	0	4	0	0	14	0	7	8	18	4	4	0	0	2	8	7	6	0
Toplam	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Ortalama Süre (Yıl)	12	13	8	7	7	9	9	8	5	6	7	5	6	5	2	2	2	2
Taşınan Oranı(%)		96	61		96	35		83	37		93	52		79	24		51	18

Kaynak: Alan Çalışması

Tablo 4

KONUT KALİTESİNDEKİ DEĞİŞİKLİKLER (%)

Göç Dönemi	Suyu Olan Konutlar		Elektrikli Konutlar		Su ve Elektrikli Konutlar	
	İlk	Son	İlk	Son	İlk	Son
1951 Öncesi	20	93	70	100	20	93
1951-1960	49	89	82	96	47	69
1961-1970	58	79	89	94	54	68
1971-1979	65	78	87	89	63	75

Kaynak: Alan Çalışması

Gelir-Kira İlişkisi

Meier 'uygar toplumlarda ailelerin aylık gelirlerinin %20 ila %35'i arasında kalan bir bölümünü barınma giderlerinin karşılanmasına ayırdıklarını' söylemektedir (Keleş, 1984, 267).

1970 yılında yapılmış anket çalışması sonuçlarının toplandığı ilk İskilip araştırmasında (Kapil ve Genççağ, 1972) farklı gelir gruplarına ayrılan İskilip'lilerin gelirlerine göre kira için ödedikleri en yüksek oran 24.3'dür. Bu oranda ödeme yapanlar, en düşük gelir grubundaki göçmenlerdir. En yüksek gelir grubundaki İskilip'liler ise, kentteki diğer hemşehrileri ile karşılaştırıldığında, kira için ödenen miktarın gelir içindeki payı en düşük olan kesimi (%14) oluşturmaktadırlar.

Kartal'ın 1977 yılında toplanan verileri tümüyle benzer sonuçlar vermektedir. Gelir düzeyi artan deneklerin kira için yaptıkları harcamaların toplam gelir içindeki payı %15'den %10'a düşmektedir. Kartal (1978, 92) bu ilişkiyi göçmenlerin Ankara'da kalış sürelerine göre de incelemektedir. Buna göre 'kentte kalış süresi arttıkça denekler gelirlerinin daha yüksek bir oranını kira olarak veriyor görünmektedirler'.

1982 yılında Türkiye Gelişme Araştırmaları Vakfı tarafından Ankara kent bütününde bin aile ile yapılan ve sonuçları yayımlanmamış olan anket çalışması verilerine göre, (salt hane başkanlarının gelirleri veri alındığında) hanelerin yarısından biraz fazlasının, gelirlerinin %20 ve daha az bir bölümünü kira harcamalarına ayırdıklarını görüyoruz.

Ankara'da yerleşen İskilip'li hane başkanları gelirlerinin ortalama %16'sını kira harcamalarına ayırmaktadırlar. Kuşkusuz bu oran hanelerin toplam gelirleri veri alındığında daha da düşecektir. Bu bulgularımız Kartal'ın ulaştığı sonuçları destekler niteliktedir. Hane başkanlarından gelirlerinin %20 ve daha azını kira harcamalarına ayıranların toplam İskilip'liler içindeki payı %69'dur. Toplam hane geliri veri alındığında bu oran %71 olmaktadır. Görüldüğü gibi, Ankara kent bütününde yapılan anket çalışmasından elde edilen sonuçlarla karşılaştırıldığında İskilip'lilerin kira harcamaları için ayırdıkları miktar kent ortalamasından daha düşüktür. İlk İskilip araştırması bulgularını destekler bir sonuca bu araştırmada da ulaştık. Buna göre, kira ödemeleri için yapılan harcamalar gelir düzeyindeki artışın gerisinde kalmaktadır. Topladığımız veriler ışığında Ankara'ya yerleşmiş İskilip'lilerin dörtte üçünün ödeme güçlerinin altında kira ödedikleri konutlarda oturduklarını söyleyebiliriz.

Konut Sahipliliği

Ülke genelinde toplanan verilere göre 'Kentlerde, kiralık konutlarda oturanların oranı, sürekli olarak yükselmektedir. 1955'de bu oran %36.6 iken, 1960'da %42'ye, 1965'de %45.9'a, 1970'de %47'ye yükselmiştir. Ev sahibi aile oranının, büyük kentlerde, kentler ortalamasına oranla daha düşük olduğu görülmektedir' (Keleş, 1984, 289).

Ankara'ya yerleşen İskilip'lilerin ortalama konut sahipliği oranı %40'dır. Bu oran 1975 yılı kent ortalaması olan %64'den düşüktür (DİE, 1979: 43). Ancak bu oran İskiliplilerin kentte kalış sürelerine göre oldukça farklı bir dağılım göstermektedir (Tablo 5). Kartal'ın bulgularına koşut olarak İskilip'lilerin de kentte kalış süreleri arttıkça konut sahibi olma oranı da yükselmektedir. Anketlerin yapıldığı yıl 1951-55 yılları arasında kente yerleşenlerin %83'ü ev sahibi iken yeni göçmenlerde aynı oran %20'lere kadar düşmektedir. Bulgularımıza göre, 1960 yılından önce kente göç eden İskilip'lilerin konut sahibi olmaları için ortalama on yıl geçmesi gerekirken yeni göç edenlerde bu süre üçyıla inmektedir. 1961-79 arasında kente yerleşenler ortalama olarak beş yıl sonra konut sahibi olmuşlardır. Diğer bir deyişle, konut sahibi olmak için kentte beklenen süre bakımından son yıllarda gözle görülür bir gelişme olmuştur. Ancak, anımsanacağı gibi bu durum kentte konut sahibi olabilmiş İskilip'li aileler için geçerlidir. Deneklerin tümü ele alındığında ise durum farklılık göstermektedir. 1970 yılına dek kente göç edenlerin yarıdan fazlası konut sahibi olurken bunu izleyen on yıllık dönemde aynı oran %19'a düşmüştür. Başka bir anlatımla, bir bölüm göçmen geçmiş dönemlerle karşılaştırıldığında çok daha kısa bir sürede kentte konut sahibi olurken, diğer bölümünün konut sahibi olma olasılığı azalmıştır.

Özetle, 1970 öncesi kente göç etmiş olan İskiliplilerin oldukça önemli bir bölümü konut sahibi olurken, bu oranın yeni göçmenlerde önemli ölçüde düştüğünü görüyoruz. Bu nedenle kentte kalış süresinin artmasının göçmenlerin konut sahibi olma olasılığını artıran önemli bir etmen olduğu görüşü kendiliğinden gerçekleşen evrimsel bir ilişkinin sonucu olarak düşünülmemeli, ülke ve kent ekonomisindeki 'konjonktürel' durum da çözümlemede gözönüne alınmalıdır.

Konuta İlişkin Diğer Bulgular

İskilip'lilerin kentte konut elde etme sürecinde elli yılı aşkın dönem içinde belirgin bir değişim olmamıştır. Hala deneklerin yarıdan fazlası konutlarını kendileri yapmaktadır. Konutunu peşin ödeyerek alanlarla birlikte bu oran %80'e çıkmaktadır. Banka kredisi veya kooperatif aracılığı ile konut sahibi olanların oranı son derece düşüktür (Tablo 5).

Satın alınan konutların kent içinde dağılımlarında zaman içinde önemli değişiklikler olmuştur. 1960'lı yıllara dek konutlarını Eski Ankara evleri ve Hisar çevresi ile gecekondü bölgelerinden seçen denekler toplam konut sahiplerinin yarıdan fazlasını oluştururken, 1960'larda bu eğilimde köktenci bir değişiklik gözlenmektedir. Bu dönemde konutlarını (1950'lerde gelişmiş olan) gecekondü bölgelerinden seçenlerin oranında belirgin bir düşüş olurken, kent çevresindeki yeni gelişen gecekondü alanlarında konut yapan ve alan denek sayısının arttığını görüyoruz. Bilindiği gibi, birinci grup gecekondü alanları geçen zaman içinde kentin imarlı alanları ile bütünleşerek arsa fiyatlarının önemli ölçüde arttığı geçiş bölgelerine dönüşmüşlerdir. Yeni gecekondü yapımı için gerekli mekansal, yasal ve ekonomik gerekçelerin ortadan kalkması ile kente yeni göçen İskilip'liler gecekondularını kent merkezinden çok daha uzakta, yeni bir kuşakta yapmak zorunda kalmışlardır. Ancak, bu eğilimin yanı sıra kente yerleşen İskiliplilerin %30 ile %50 arasında değişen bir bölümünün de konutlarını kentin üst ve orta gelir gruplarının oturduğu

bölgelerde aldıklarını görüyoruz (Tablo 5). Bu oluşumun zaman içindeki gelişimini de araştırdık. 1966-1970 dönemine gelinceye kadar oran olarak karşılaştırıldığında orta ve yüksek gelir gruplarının yer aldığı konut alanlarında konut sahibi olan İskitip'lilerin toplam İskitip'li ev sahiplerine oranı, bu alanlarda kiralık konutlarda oturanların toplam kirada oturan İskitip'lilere oranından daha yüksek iken, 1970'lerden bu yana oranların eşitlendiğini görüyoruz. Diğer bir anlatımla, kentin anılan kesimlerinde konut sahibi olan göçmenlerin oranında göreceli bir düşüş olmuştur. Kentte ikinci bir konut satın alabilenlerin bile ancak dörtte biri yeni konutlarını birincisinin bulunduğu konut alanından daha iyi bir semtten seçebilmişlerdir.

Tablo 5

KONUT SAHİPLİLİĞİ VE SAHİP OLUNAN KONUTA İLİŞKİN DİĞER BİLGİLER (%)

KONUT SAHİPLİLİĞİ	1951 Öncesi	1951 1960	1961 1965	1966 1970	1971 1979
Oturulan Konutun Sahibi	65	74	74	58	19
Konut Sahibi Olmayanlar	35	26	26	47	81
Birden Çok Konutu Olanlar	18	20	15	2	3

KONUTUN NASIL ELDE EDİLDİĞİ

(Konut Edinme Süreci)

Evini Kendi Yapan	35	62	53	67	45
Peşin Ödeme Yapan	50	21	26	18	25
Mal Karşılığı Alan	5	6	13	6	19
Taksitle Alan	0	8	4	3	3
Banka Kredisi İle	5	2	0	3	0
Koop.Aracılığı İle	5	0	4	3	8

KONUTUN BULUNDUĞU SEMT

Hisar ve Merkezi Gecekondular	30	9	9	12	6
1950'lerde Oluşan Gecekondular	30	40	13	18	8
1960-70'lerde Oluşan Gecekondular	0	7	30	34	22
İmarlı Konut Alanı (Orta Gelir)	25	28	48	27	39
İmarlı Konut Alanı (Üst-Orta Gelir)	10	9	0	3	6
İmarlı Konut Alanı (Üst Gelir)	5	0	0	0	8
Banliyöler	0	6	0	6	11

Ankara'da Konut Sahibi Oluncaya

Kadar Geçen Süre (Yıl)	11	9.5	7.5	5.5	3
------------------------	----	-----	-----	-----	---

Kentte Kalınan Ortalama Süre (Yıl)

	35	23	16	11	6
--	----	----	----	----	---

Kaynak: Alan Çalışması

Özetlenecek olursa, göçmenlerin kentte satın aldıkları veya yaptıkları konutlar kentin belirli bir kesiminde kümelenmekten çok, farklı gelir gruplarının yer aldığı geniş bir alana yayılmışlardır. Bu dağılımda 1970'lerden bu yana imarlı konut alanları aleyhine ortaya çıkan durumun ise genel ekonomik 'konjonktür'ün bir sonucu olduğu düşünülebilir.

Konut-İşyeri İlişkisi

Çalışmanın bu bölümünde İskilip'lilerin oturdukları konut ile çalıştıkları işyeri arasındaki uzaklık ve bunun kentte kalış süresince nasıl bir değişiklik gösterdiğini inceledik.

İşyeri-konut arasındaki uzaklığı İskilip'lilerin kentteki ilk ve son işyerleri ve konutları için ayrı ayrı hesaplarken elimizde iki mekan arasında yolda geçen süreye ilişkin sağlıklı bilgi olmaması nedeni ile ulaşım ağındaki fiziksel uzaklığı ölçüt olarak aldık. Tablo 6, göçmenlerin kente yerleştikleri dönemlere göre, kentte oturdukları ilk konut ile çalıştıkları işyeri arasındaki uzaklık, aynı ailelerin anketin yapıldığı yıl oturdukları son ev ile çalıştıkları işyeri arasındaki uzaklıkla karşılaştırılmaktadır. Görüldüğü gibi, deneklerin kentte yerleştikleri ilk konut ile çalıştıkları işyeri arasındaki uzaklık kente göç edilen dönem yakınlıkla artmaktadır. 1950 öncesinde kente yerleşen İskilip'li için bu uzaklık ortalama iki km. iken yeni göçmenlerde 3.5-4 km.'ye çıkmaktadır. Birinci gruptakilerin yarıya yakını işyeri ve konutlarını yürüme uzaklığı içinde bir bölgeden seçerlerken, ikincilerin ancak dörtte biri bu olanağı bulabilmişlerdir. İkinci bulgumuz belirli bir dönemde kente göç eden İskilip'lilerin bugün son oturdukları ev ile çalıştıkları işyeri arasındaki uzaklığa ilişkindir. Tablodan açıkça görüldüğü gibi hangi dönemde kente yerleşmiş olurlarsa olsun tüm denekler için işyeri-konut ortalama uzaklığı zaman içinde ilkinde göre belirgin bir artış göstermiştir. İşyeri oturduğu konuta yürüme uzaklığında bulunan denek oranında da zaman içinde belirgin ve düzenli bir düşüş izlenmektedir.

Tablo 6

KONUT İLE İŞ YERİ ARASINDAKİ UZAKLIK (metre olarak)

Göç Dönemi	İlk Konut İlk İşyeri Uzaklığı	İşyerleri Yürüme Uzaklığında Olan (%)	Son Konut Son İşyeri Uzaklığı	1979 da İşyeri Yürüme Uzaklığında Olanlar (%)
1950 Öncesi	2277	47	4000	16
1950-1959	2732	36	3760	16
1960-1969	3032	40	4685	24
1970-1974	3522	32	4432	28
1975-1979	3968	27	4805	10

Kaynak: Anket Verileri

Her iki bulgu da metropolleşme eğiliminin tipik göstergeleridir. Merkezi iş bölgesinde yoğunlaşan işyerleri, kentin büyümesi ve kentteki mekansal dönüşüm ile kentte geniş bir coğrafi alana yayılmaktadır. Böylece kentlilerin çalışma yerlerini kentin çok değişik bölgelerinden seçme olanakları artmaktadır. Bu durum, göçmenleri 'marjinal nüfus' kapsamına alan ve bu kesimdeki işgücünün ağırlıklı olarak oturdukları gecekondu bölgelerindeki işyerlerinde çalıştıklarını veya bu bölgelerde işyeri açtıkları saviyla çatışmaktadır. İskilip örneğinde görüldüğü gibi göçmenlerin kentte kalış süreleri arttıkça işyerleri konutlarına yürüme uzaklığında olan denek oranı önemli ölçüde düşmekte ve bu amaç için kentin çok daha geniş bir kesiminden seçim yapan İskilip'li oranı artmaktadır. Kuşkusuz bu saptama göçmenlerin kentle bütünleşmeleri bakımından olumlu bir gelişmenin göstergesi olarak da değerlendirilmelidir. İskilip'lilerin çalıştığı işyerlerinin kent içindeki dağılımını veren haritalar incelendiğinde ise deneklerin hemen hemen yarısının kentin iki önemli iş bölgesi olan Ulus ve Kızılay'da yer aldığını görüyoruz. Ancak hangi dönemde kente göç ettiklerine bakılmaksızın her grup göçmen için kentin 'geleneksel merkez'i sayılan Ulus ve çevresinde çalışan denek oranı kentte kalış süresi arttıkça önemli düşüş göstermiştir. Örneğin, 1960 öncesi kente yerleşen İskilip'lilerin yarısı ilk işyerlerini Ulus ve çevresinde seçerlerken, bu oran anketin yapıldığı yıl %25 olarak bulunmuştur. Diğer yandan, Kızılay ve çevresinde yer alan işyerlerinde çalışanların ise iki katına çıktığını görüyoruz.

Anılan merkezler işyerlerinin yaklaşık yarısını kapsamına alırken, diğer yarısının kentin bütününe dağıldığını, ancak bu dağılımda gecekondu bölgelerinin payının oldukça önemsiz düzeylerde kaldığı, daha ayrıntılı çalışmalarımızda görülmektedir.

Kısacası, işyerlerinin kent içinde coğrafi dağılımı ile işyeri-konut uzaklığına ilişkin bulgularımız kentlerde birbirinden kopuk ikili bir yapının var olduğunu ve göçmenlerin de dahil olduğu kesimin konutu ve işyeri ile aynı ve bağımsız bir kesim oluşturduğunu savunan Modernleşme Okulu görüşlerini destekler nitelikte değildir.

SONUÇ

Elimizdeki veriler, İskilip örneğindeki göçmen nüfusun, nitelikleri bakımından, Modernleşme Okulu'nun ileri sürdüğü 'verimliliği düşük bir artık nüfus'tan çok, Bağımlılık Okulu'nun savunduğu 'verimli insan kaynağının transferi' görüşünü destekler niteliktedir. Özellikle Latin Amerika kökenli araştırmalar kente yerleşen göçmenlerin kentteki 'marjinal nüfusun' en geniş kesimini oluşturduklarını ileri sürmektedirler. Elimizdeki veriler temel alındığında İskilip'li göçmenleri Ankara kent nüfusunun taşıdığı niteliklerden tümüyle farklı niteliklere sahip bir kesim olarak tanımlamak olanaksız görülmektedir.

Araştırmada, göçmenlerin kentte mekansal devinimleri ve barındıkları konutların nitelikleri ayrıntılı olarak incelendi. Elde ettiğimiz bulgular Kapil ve Gençaya (1972) tarafından yapılan İskilip çalışmasının sonuçları ile uyusmamaktadır. Anılan çalışmada İskilip'li göçmenlerin kentte yerleştikleri ilk mahallelerin merkezde yer alan eski gecekondu alanlarında olduğu ve zaman içinde değiştirilen konutların da genellikle yakın çevre ile sınırlı kaldığı ileri sürülmüştür. Elimizdeki bulgular ise kente ilk yerleşilen yıllarda kısa bir süre için yukarıda belirtilen türde bir mekansal kümeleşmenin gerçekleştiğini, ancak bunun geçici bir olgu olduğunu göstermektedir. İkili yapı ve marjinal nüfus kuramcılarının varsayımlarının tersine, İskilip'li göçmenlerin büyük çoğunluğu kentin gecekondu bölgelerinde yaşayan bir kesim oluşturmamaktadırlar. Kentte

kalış süresinin bu yönde belirgin bir olumlu katkısı olduğu görülmektedir. Nitekim, son on yılda kente yerleşen deneklerin oturduğu ilk konutun bulunduğu mahallelerin yaklaşık yarısı imarlı konut alanlarında yer almaktadır. Kentte kalış süresi arttıkça yüksek nitelikli bir konutta oturma olasılığı da artmaktadır. Yine kentte kalış süresi ile konut sahibi olmak arasında yakın bir 'korelasyon' gözlenmektedir. İşyeri konut uzaklığına ilişkin bulgularımız da kentlerde birbirinden kopuk ikili bir yapının var olduğu tezini savunan Modernleşme Okulu görüşlerini yadsımaktadır. Bir alan çalışmasının genel sonuçları kuşkusuz bu çalışmaya konu olan deneklerin özgüllüğü ve sınırlılığı gözönünde tutularak değerlendirilmelidir. Bu nedenle, bu alanda yapılacak yeni ve daha kapsamlı kuramsal ve görgül çalışmalar eklemellenmiş yapıları ile ülkemiz kentlerinin ekonomisi, kültürü ve politikası ile özgün yapılarının kavranmasına katkıda bulunacaktır.

MIGRATION AND HOUSING

ABSTRACT

Received : 20. 1. 1993
Key Words: Migration, Ankara, Squatter
Settlements, Housing

This paper concentrates on the question of how the migrants integrate into the urban residential environment. Within this context, a field survey was conducted in 1980, among the migrants from İskilip, a central Anatolian town and its hinterland.

The migrants were compared to receiving the city's population in terms of the level of education, occupational structure, family composition, earnings and quality of housing. The findings of the survey show that modes of articulation of the migrants in urban space, exhibit a more diverse structure.

Although limited with the findings of the field survey, contrary to the stagnationist and dualist theses of the Modernization School and Marginalist Theories, migrants do adapt to the socio-economic and spatial environment of the urban areas in a dynamic process, more quickly than expected.

KAYNAKÇA

- BIENEFELD, M. (1975) The Informal Sector and Peripheral Capitalism: The Case of Tanzania, *Bulletin of University of Sussex, IDS*, (6:3) 53-73.
- BOUHEMIS, K., ZEGHICHE, A. (1988) Appraisal of Rural-Urban Migration Determinants, *Third World Planning Review* (10:1) 27-40.
- BYERLEE, D. (1974) Rural-Urban Migration in Africa: Theory Policy and Research Implications *International Migration Review* (8:4) 543-566.
- CALDWELL, J.C. (1968) Determinants of Rural-Urban Migration in Ghana, *Population Studies* (22:3) 361-377.
- ERSOY, M. (1982) *A Critique of Modernization and Dependency Schools in Urban Industrial Sector*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, ODTÜ, Ankara.
- ERSOY, M. (1985) Göç ve Kentsel Bütünleşme, TGAV Yayını (2) Ankara.
- FLINN, W.L., CARTANO, D.G. (1970) A Comparison of the Migration Process to an Urban Barrio and to a Rural Community: Two Case Studies, *Interamerican Economic Affairs* (24) 37-48.
- GEERTZ, G. (1963) *Peddlers and Princes: Social Change and Economic Modernization in Two Indonesian Towns*, Chicago, University of Chicago Press.
- GERRY, G. (1974) *Petty Producers and the Urban Economy: A Case Study of Dakar*, ILO, WEP, Working Papers, Genova.
- GREENWOOD, M.J. (1971) An Analysis of the Determinants of Internal Labor Mobility in India, *Annals of Regional Science*(5) 137-151.
- HART, C. (1969) *Zeytinburnu Gecekondu Bölgesi*, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- HERRICK, B.H. (1965) *Urban Migration and Economic Development in Chile*, M.I.T. Press, Cambridge Mass.
- International Development Research Center (1977) *Social Change and Internal Migration*, Gleoe Free Press.
- KAPİL, I., GENÇAĞA, H. (1972) *Urbanization and Modernization in Turkey: A Case Study*, USAID Discussion Paper (10) Ankara.
- KARTAL, K. (1978) *Kentleşme ve İnsan*, TODAİE Yayınları, (175) Ankara.
- KELEŞ, R. (1984) *Kentleşme ve Konut Politikası*, SBF Yayınları, Ankara.
- KOO, H. (1981) Centre-Periphery Relations and Marginalization, *Development and Change* (12:1) 55-76.

- LANGDON, S. (1974) Multi-National Corporations, Taste Transfer, and Under-Development: A Case Study from Kenya, *Review of African Political Economy* (2) 12-35.
- MAZUMDAR, D. (1976) The Urban Informal Sector, *World Development*, (4:8) 655-679.
- MAZUMDAR, D. (1979) Paradigms in the Study of Urban Labor Markets and LDC's: A Reassessment in the Light of an Empirical Survey in Bombay City, *World Bank Staff Working Paper* (336).
- MERRICK, T.W. (1976) Employment and Earnings in the Informal Sector in Brazil: The Case of Belo Horizonte, *The Journal of Developing Areas* (10) 337-354.
- PAPANEK, G. F. (1975) The Poor of Jakarta, *Economic Development and Cultural Change* (24:1) 1-27.
- PERLMAN, J.E. (1973) *Rio's Favelas and the Myths of Marginality*, Institute of Urban and Regional Development, University of California, Berkeley, Working Paper (223).
- SINCLAIR, S. W. (1977) Ease of Entry into Small-Scale Trading in African Cities, *Manpower and Employment Research* (10:1) 79-90.
- SOUZA, P. R., TOKMAN, V. E. (1976) The Informal Sector in Latin America, *International Labour Review* (114:3) 355-365.
- SETHURAMAN, S.V. (1977) The Urban Informal Sector in Africa *International Labor Review*(116: 3) 343-352.
- WEN LANG, L. (1972) Migration Differentials in Taiwan 1820-1940: A Comparative Study *Journal of Developing Areas* (6) 227-238.
- YASA, İ. (1966) *Ankara'da Gecekondu Aileleri*, SSYB Yayınları, Ankara.

